

RAAP-NOTITIE 5872

Plangebied Oosterhamrikkade 101 in Groningen

Gemeente Groningen
Archeologisch vooronderzoek:
een bureau- en verkennend booronderzoek

RAAP

1050 voor Chr.

3750 voor Chr.

2200 voor Chr.

700 voor Chr.

150 na Chr.

320 na Chr.

250 na Chr.

1650 na Chr.

Colofon

Opdrachtgever: Tauw B.V.

Titel: Plangebied Oosterhamrikkade 101 in Groningen, gemeente Groningen; archeologisch vooronderzoek: een bureau- en verkennend booronderzoek

Status: eindversie

Datum: 1 mei 2017

Auteur: *drs. J.B. Hielkema*

Projectcode: GOHK

Bestandsnaam: NO5872_GOHK

Projectleider: drs. J.B. Hielkema

Projectmedewerkers: T.M. Perger

ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer: 4037812100

Autorisatie: drs. J.E.A. Jans

Bevoegde overheid: gemeente Groningen

ISSN: 0925-6369

RAAP

Leeuwenveldseweg 5b

1382 LV Weesp

Postbus 5069

1380 GB Weesp

telefoon: 0294-491 500

telefax: 0294-491 519

E-mail: raap@raap.nl

© RAAP, 2017

RAAP aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

1 Inleiding

1.1 Administratieve gegevens

- *type onderzoek*: een bureau- en verkennend booronderzoek
- *bevoegde overheid*: gemeente Groningen
- *onderzoekskader*: omgevingsvergunning
- *datum veldonderzoek*: 14-03-2017
- *locatie*:
 - *ligging*: het plangebied ligt ten noordoosten van het centrum van Groningen (figuur 1), aan de zuidzijde van het Oosterhamrikkanaal, tussen de Oosterhamrikkade en de Vinkenstraat.
 - *plaats*: Groningen
 - *gemeente*: Groningen
 - *provincie*: Groningen
 - *toponiem*: Oosterhamrikkade 101
 - *oppervlakte* : 786 m²
 - *kaartblad topografische kaart Nederland 1:25.000*: 7D
 - *centrumcoördinaten (X/Y)*: 234460/583198
- *ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer*: 4037812100
- *documentatie*: de documentatie van het project wordt bij RAAP Noord bewaard onder de projectcode GOHK en wordt binnen een termijn van 2 jaar overgedragen aan het Noordelijk Archeologisch Depot te Nuis.

1.2 Aanleiding en doelstelling

In het plangebied zijn bodemingrepen gepland (zie § 2.5) die mogelijk bedreigend zijn voor eventuele archeologische resten. Het plangebied bevindt zich volgens de Cultuurhistorische Waardenkaart van de gemeente Groningen (<http://fleximap.groningen.nl/gnmaps/monumenten>) ligt het plangebied niet in een specifieke verwachtingszone. Het bestemmingsplan voor dit gebied (locatie Waterrand) geeft aan dat het wenselijk is om voorafgaand aan bouwactiviteiten de bodem archeologisch te onderzoeken. Ook een bureauonderzoek in het oostelijk aangrenzende perceel Oosterhamrikkade 103-107 heeft uitgewezen dat daar voorafgaand aan bouwactiviteiten archeologisch booronderzoek zou moeten plaatsvinden. Daarom is een bureau- en verkennend booronderzoek uitgevoerd. Het doel van het onderzoek is inzicht te geven in de bodemopbouw en de mate van bodemverstoring. Van eventuele vindplaatsen worden de diepteligging, de dikte en de stratigrafische positie van de archeologische laag of lagen vastgesteld.

1.3 Onderzoeksvragen

- Hoe ziet de bodemopbouw eruit; in welke mate is deze verstoord?
- Is het archeologisch relevante niveau, de top van de getijafzettingen intact?

- Bestaat er een kans op de aanwezigheid van archeologische vindplaatsen in het gebied?
- Wordt archeologisch vervolgonderzoek geadviseerd?

1.4 Randvoorwaarden

Het onderzoek is uitgevoerd volgens de normen van de archeologische beroepsgroep (zie artikel 24 van het Besluit archeologische monumentenzorg). De Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), beheerd door de Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB; <http://www.sikb.nl>), geldt in de praktijk als richtlijn. RAAP beschikt over een opgravingsvergunning, verleend door de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

2 Bureauonderzoek

2.1 Methode

Het bureauonderzoek dient om een gespecificeerde archeologische verwachting op te stellen. Hiervoor worden verschillende bronnen gebruikt (zie literatuurlijst). Zie tabel 1 voor de dateringen van de in deze notitie genoemde archeologische perioden.

Archeologische perioden			
Tijdperk		Datering	
Recente tijd			
Nieuwe tijd	C	1945	
	B	1850	
	A	1650	
Middeleeuwen	Laat B	1500	
	Laat A	1250	
	Vroeg	D: Ottoonse tijd	1050
		C: Karolingische tijd	900
		B: Merovingische tijd	725
		A: Volksverhuizingstijd	525
Romeinse tijd	Laat	450	
	Midden	270	
	Vroeg	70 na Chr.	
Prehistorie	IJzertijd	Laat	15 voor Chr.
		Midden	250
		Vroeg	500
	Bronstijd	Laat	800
		Midden	1100
		Vroeg	1800
	Neolithicum (Nieuwe Steentijd)	Laat	2000
		Midden	2850
		Vroeg	4200
	Mesolithicum (Midden Steentijd)	Laat	4900/5300
		Midden	6450
		Vroeg	8640
	Paleolithicum (Oude Steentijd)	Laat	9700
		Jong B	12.500
		Jong A	16.000
Midden		35.000	
Oud		250.000	

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

2.2 Geomorfologie en bodem

- *bodem volgens bodemkaart ontleend aan <http://fleximap.groningen.nl/gnmaps/monumenten/>:* de bodem in het plangebied bestaat uit een kalkarme knippoldervaaggrond met zavel of lichte kleibovengrond met binnen 80 cm een zware kniplaag op lichtere ondergrond.
- *geomorfologie volgens ontleend aan ARCHIS:* het plangebied is niet gekarteerd wegens bebouwing. Het plangebied is gelegen in de kleiafzettingen (vlakke van getijdeafzettingen) waardoor het Hunzedal liep dat op de Waddenzee afwaterde. In de omgeving van het plangebied bevinden zich naast de kleiafzettingen dan ook stroombeddingen van de Hunze en de daarnaast gelegen oeverwallen. Clingeborg (1990) stelt dat de laatste stroomgeul van de Hunze met daarnaast mogelijke oeverwallen oostelijk van het onderzoeksterrein heeft gelopen. Deze laatste stroomgeul zou in de Vroege Middeleeuwen zijn ontstaan als vervanging van een 3000 jaar oude stroomgeul met oeverwallen.

2.3 Historische situatie

Langs de zuidoostelijke begrenzing van het plangebied loopt de historische Jacobijnerweg, geflankeerd door bermsloten. Deze weg staat aangegeven op de kaart van Huguenin en op de Kadastrale minuut (figuur 2) uit het begin van de 19e eeuw (<http://fleximap.groningen.nl/gnmaps/monumenten/>). Voorheen werd de Jacobijnerweg de Vrydema- of Vrymerweg genoemd. Deze middeleeuwse weg liep vanaf de noordoostelijke hoek van de stad Groningen richting de Hunze. Waarschijnlijk leidde deze weg naar het 'Vrydemahuis', dat vermoedelijk een verdedigbaar steenhuis was. De precieze locatie van het huis is onbekend, maar het wordt verwacht in de nabijheid van de kronkel in de Hunze ten noordoosten van het plangebied (Van den Broek, 2007). De naamsverandering van Vrydemaweg naar Jacobijnerweg is waarschijnlijk te danken aan het feit dat het de toegangsweg werd naar een steenbakkerij van de Jacobijner monniken, dat zich op de westelijke oever van de Hunze heeft bevonden. Dit tichelwerk is in de jaren '50 van de vorige eeuw opgegraven (Praamstra, 1958).

Het Oosterhamrikkanaal is tussen 1924 en 1939 in gebruik genomen. Aan weerszijden ervan werden handels- en industriebedrijven aangelegd. In het plangebied was tussen 1950 en 1984 een smederij en schilderswerkplaats gevestigd, daarna was er een bedrijf gevestigd dat aluminium producten maakte. De bebouwing is voorafgaand aan het onderzoek gesloopt.

2.4 Archeologische gegevens

In de directe omgeving van het plangebied zijn geen archeologische vindplaatsen bekend. Langs de zuidzijde van het Oosterhamrikkanaal is in 2011 een booronderzoek uitgevoerd in het kader van de Regio Tram (Buitenhuis & Wullink, 2011). Voor het plangebied is het deeltraject Kardinge – Oosterhamrikbaan/-kade relevant. In dit tracé is de verwachting op archeologische resten middelhoog. Hier zijn in de mariene afzettingen laklagen gevonden, maar er zijn geen bekende archeologische waarden in en langs het traject bekend.

In 2008 is een bureau- en booronderzoek uitgevoerd langs de westzijde van het Van Starckenborghkanaal en de zuidzijde van het Oosterhamrikkanaal (Buitenhuis, 2008). Omdat op een groot deel van het te onderzoeken terrein nog bebouwing aanwezig was is alleen langs het Van Starckenborgh kanaal en tussen de Struisvogelstraat en de Oliemuldersweg een booronderzoek uitgevoerd. In het terrein naast het Van Starckenborghkanaal is een zandige kwelderwal/oeverwal gevonden, aanwijzingen voor de door Clingenborch (1990) veronderstelde oude Hunzeloop ontbreken. Ook in het westelijk gelegen terrein is deze niet aangetroffen. Hier bestaat de bodem uit blauwe zeeklei, afgedekt met kwelderafzettingen.

Voor het noordelijke aangrenzende perceel Oosterhamrikkade 103-107 is een bureauonderzoek gedaan (Van Kruining & Huis in 't Veld, 2013). Aan dat plangebied is een middelhoge archeologische verwachting toegekend en er is geadviseerd om een archeologisch booronderzoek uit te voeren. Dat onderzoek heeft (vooralsnog) niet plaatsgevonden.

Op de erfscheiding met de Vinkenstraat is een gedempte sloot aangetroffen tijdens een bodemsanering van perceel Oosterhamrikkade 97-99 (Van Der Vlugt, 2015). Het betreft de bermsloot van de Vrydemaweg/Jacobijnerweg, die volgens de kadastrale minuut als watering is gebruikt. Deze in de 20e eeuw gedempte sloot is bij het recente milieuonderzoek in onderhavig plangebied aangetroffen in het zuidoosten van het plangebied (zie figuur 2).

Ongeveer 250 m ten zuiden van het plangebied is in 2012 een booronderzoek uitgevoerd in het voormalige voetbalstadion van FC Groningen (Bakker, 2012). De bodem is ter plaatse 1,5 tot 2,2 m diep verstoord. Tijdens het veldonderzoek zijn geen aanwijzingen aangetroffen voor de aanwezigheid van een oeverwal en de rivierloop van de Hunze. Lagen die zouden kunnen duiden op de aanwezigheid van een vindplaats binnen het plangebied zijn eveneens niet herkend.

2.5 Huidige en toekomstige situatie

- *huidig gebruik*: het plangebied ligt momenteel braak
- *toekomstig gebruik*: in het plangebied is nieuwbouw voorzien. Mogelijk komt hier een parkeerkelder.
- *consequentie voor de archeologie*: de voormalige bebouwing kan de bodem tot op enige diepte verstoord hebben. De geplande nieuwbouw vormt een bedreiging voor mogelijk in de bodem aanwezige archeologische resten.

2.6 Gespecificeerde archeologische verwachting/advies

Op basis van de resultaten van het bureauonderzoek blijkt dat het plangebied aan de historische Jacobijnerweg/Vrydemaweg ligt. Volgens historische kaarten lag de Vrydemaweg ter hoogte van de huizen aan de Vinkenstraat. Aangezien het plangebied tot aan de schuren reikt die achter deze huizen liggen, zal deze weg dus niet door het plangebied hebben gelopen. Ten oosten van het plangebied bevindt zich de oude Hunzeloop. Op de mogelijk in het plangebied aanwezige oeverwallen van de Hunzeloop kunnen archeologische resten worden aangetroffen. In de top van de getijafzettingen kunnen zich grondsporen en vondsten bevinden uit de Middeleeuwen-Nieuwe

tijd, die samenhangen met ontginning en landgebruik langs de historische weg. De mate van verstering onder de voormalige bebouwing is onbekend. Daarom geldt voor het plangebied een middelhoge archeologische verwachting.

3 Veldonderzoek

3.1 Methode

- *positie boringen*: gelijkmatig verspreid over het plangebied
- *gebruikt boormateriaal*: Edelman (7cm) en guts (3cm).
- *totaal aantal boringen*: 6
- *minimaal geboorde diepte*: 2,45 m -Mv
- *maximaal geboorde diepte*: 2,75 m -Mv
- *boorbeschrijvingen*: lithologisch conform NEN 5104 (Nederlands Normalisatie-instituut, 1989).
De uitgebreide boorbeschrijvingen (inclusief lithologisch profiel) zijn opgenomen in bijlage 1.
- *X-/Y-coördinaten boringen gemeten met*: meetlinten
- *Z-coördinaten boringen*: geschat op basis van het AHN2.

3.2 Resultaten

Laagopeenvolging

De laagopeenvolging (lithologie) en interpretatie daarvan (lithogenese) wordt voor het plangebied van boven naar beneden beschreven. De bovengrond bestaat uit een 0,2 tot 0,5 m dikke opgebrachte zandlaag. In boringen 1 en 2 is daaronder een verstoord kleipakket aangetroffen, met een dikte van respectievelijk 0,45 en 1,6 m, bestaande uit lichtbruingele of bruingrijze, zwak tot matig siltige klei met enkele spikkels baksteenpuin.

Onder de opgebrachte zandlaag of het verstoord kleipakket bevindt zich een pakket kwelder-/getij-afzettingen. De top hiervan bestaat uit blauwgrijze, zwak siltige klei, soms met groene vlekken. De basis van het pakket is zandiger, in boringen 1 en 2 is op 2 m -Mv (0,9 en 0,7 m -NAP) zand aangetroffen. In boringen 3 en 6 ligt de top van het zand dieper, op 2,5 en 2,3 m -Mv (circa 1,5 m -NAP en 1,3 m -NAP). In boringen 1, 3, 4, 5 en 6 is op een diepte variërend van 0,9 tot 1,5 m -Mv (globaal tussen 0 m NAP en 0,3 m -NAP) een humeuze laag aangetroffen (donkergrijze tot donkergrijsbruine, matig tot sterk humeuze klei). Deze laag wordt geïnterpreteerd als vegetatieniveau. Dit niveau is ontstaan tijdens een rustigere periode waarin begroeiing op de kwelder mogelijk was. Mogelijk was de kwelder op dat moment ook aantrekkelijk voor bewoning.

4 Samenvatting

4.1 Conclusies

- *Hoe ziet de bodemopbouw eruit; in welke mate is deze verstoord?*
De laagopeenvolging in het plangebied bestaat uit een opgebrachte zandlaag/recent verstoord kleilaag op een pakket kwelder-/getijafzettingen (kleipakket dat naar beneden overgaat in zandige kwelder-/getijafzettingen). In de top van kwelder-/getijafzettingen is in het plangebied een vegetatieniveau aanwezig. Dit niveau is ontstaan tijdens een rustigere periode waarin begroeiing op de kwelder mogelijk was. Mogelijk was de kwelder op dat moment ook aantrekkelijk voor bewoning. De laagopeenvolging is vanaf een diepte variërend van 0,2 tot 0,5 m -Mv intact en plaatselijk vanaf 1,5 m -Mv.
- *Is het archeologisch relevante niveau, de top van de getijafzettingen intact?*
In de top van de getijafzettingen is diepte variërend van 0,9 tot 1,5 m -Mv (globaal tussen 0 m NAP en 0,3 m -NAP) een vegetatieniveau gevormd. Dit niveau is alleen in boring 2 niet meer aanwezig vanwege verstoring.
- *Bestaat er een kans op de aanwezigheid van archeologische vindplaatsen in het gebied?*
In het vegetatieniveau zouden archeologische resten aanwezig kunnen zijn.
- *Wordt archeologisch vervolgonderzoek geadviseerd?*
Zie §4.2.

4.2 Aanbevelingen

De resultaten van het onderzoek tonen aan dat in het grootste deel het plangebied een intacte relevante archeologische laag aanwezig is op een diepte variërend van 0,9 tot 1,5 m -Mv (globaal tussen 0 m NAP en 0,3 m -NAP). Daarom wordt aanbevolen om geen bodemingrepen dieper dan 0,9 m -Mv uit te voeren. Indien in het plangebied bodemingrepen voorzien zijn die dieper reiken dan 0,9 m -Mv, dan wordt vervolgonderzoek in de vorm van een proefsleuvenonderzoek aanbevolen, met als doel te onderzoeken of er in het plangebied archeologische resten aanwezig zijn. Een waarderend onderzoek in de vorm van proefsleuven dient uitgevoerd te worden op basis van een door de bevoegde overheid goedgekeurd Programma van Eisen (PvE). De sanering van de in de 20^e eeuw gedempte sloot hoeft niet archeologisch begeleid te worden.

Literatuur

- Bakker, A.M.**, 2012. Bureauonderzoek en Inventariserend veldonderzoek (verkennende fase) in het plangebied Oosterparkstadion "De Velden" te Groningen. *Oranjewoud-rapport 2012/113*.
- Broek, van den**, 2007. Groningen, een stad apart. Over het verleden van een eigenzinnige stad (1000-1600). *Groninger Historische Reeks* 35. Van Gorcum, Assen.
- Buitenhuis, H.**, 2008. Een archeologisch inventariserend bureau- en veldonderzoek (IVO) door middel van grondboringen in project Waterrand, gemeente Groningen (Gr.) *ARC-Rapporten 2008-32*. Archaeological Research & Consultancy, Groningen
- Buitenhuis, H. & A.J. Wullink**, 2011. Een archeologisch inventariserend veldonderzoek door middel van boringen in het geplande traject voor de RegioTram te Groningen (Gr) *ARC-Rapporten 2011-138*. Archaeological Research & Consultancy, Groningen.
- Clingeborg, A.E.**, 1990. De bodem in en rond de stad Groningen. In: J.W. Boersma, J.F.J. van den Broek & G.J.D. Offerman (red.), *Groningen 1040. Archeologie en oudste geschiedenis van de stad Groningen*. Bedum, pp. 17–32.
- Kruining, M.E. van & J.Y. Huis in 't Veld**, 2013. Plangebied Oosterhamrikkade 103-107 te Groningen, gemeente Groningen; archeologisch vooronderzoek: een bureauonderzoek. *RAAP-notitie 4609*, Weesp.
- Nederlands Normalisatie-instituut**, 1989. *Nederlandse Norm NEN 5104, Classificatie van onverharde grondmonsters*. Nederlands Normalisatie-instituut, Delft.
- Praamstra, H.**, 1958. Sporen van laatmiddeleeuwse tichelbedrijven langs het Selwerderdiepje bij Groningen. *Groninger Volksalmanak* 1958, pp. 127-144.
- Vlugt, B.W. van der**, 2015. *(Deel)saneringsplan Oosterhamrikkade 97-99 te Groningen*. MUG Ingenieursbureau B.V., Leek.

Overzicht van figuren, tabellen en bijlagen

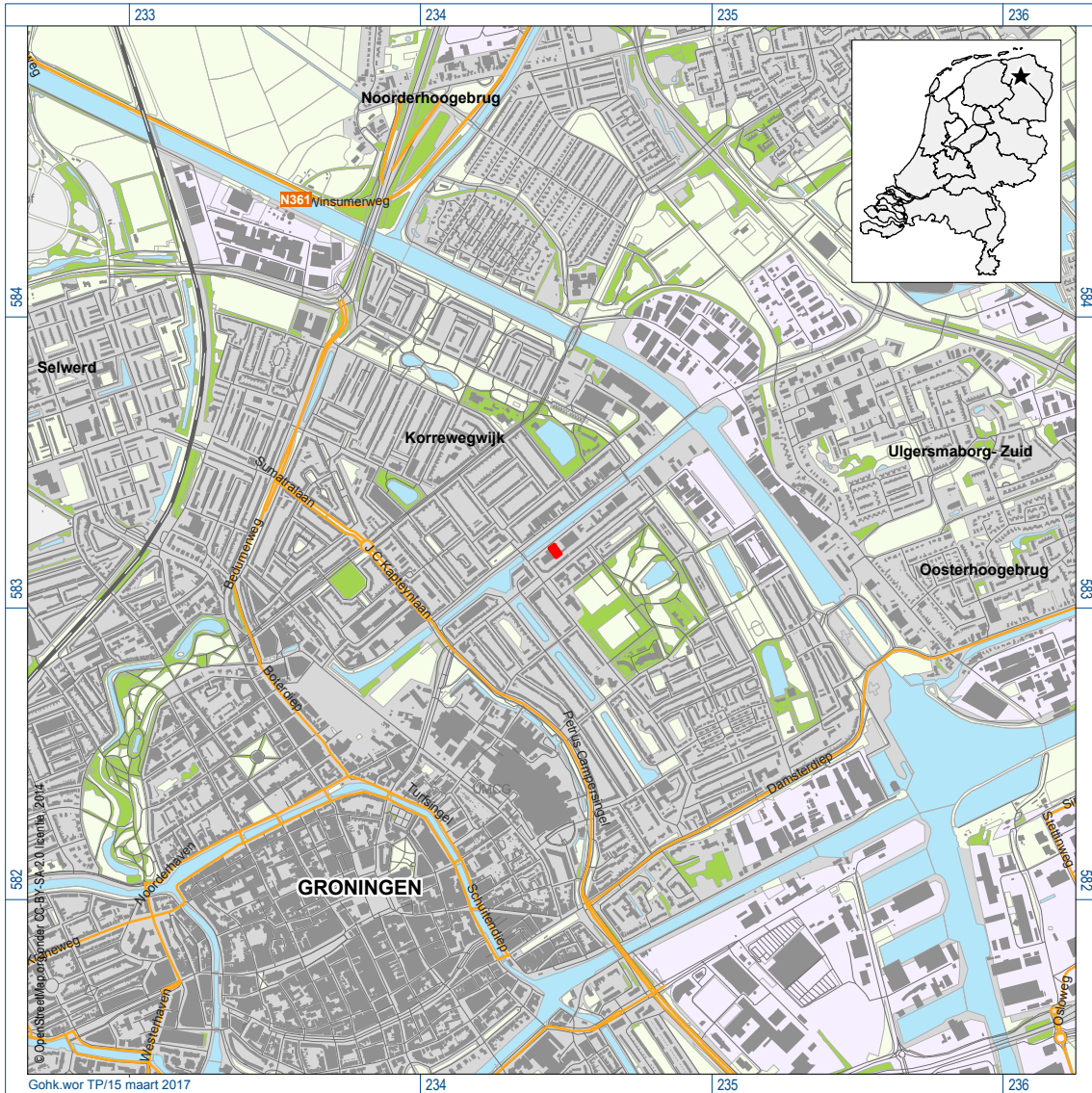
Figuur 1. Ligging van het plangebied (rood). Inzet: ligging in Nederland (ster).

Figuur 2. Kadastrale minuut van circa 1820 met daarop aangegeven het plangebied en de in de 20e eeuw gedempte sloot.

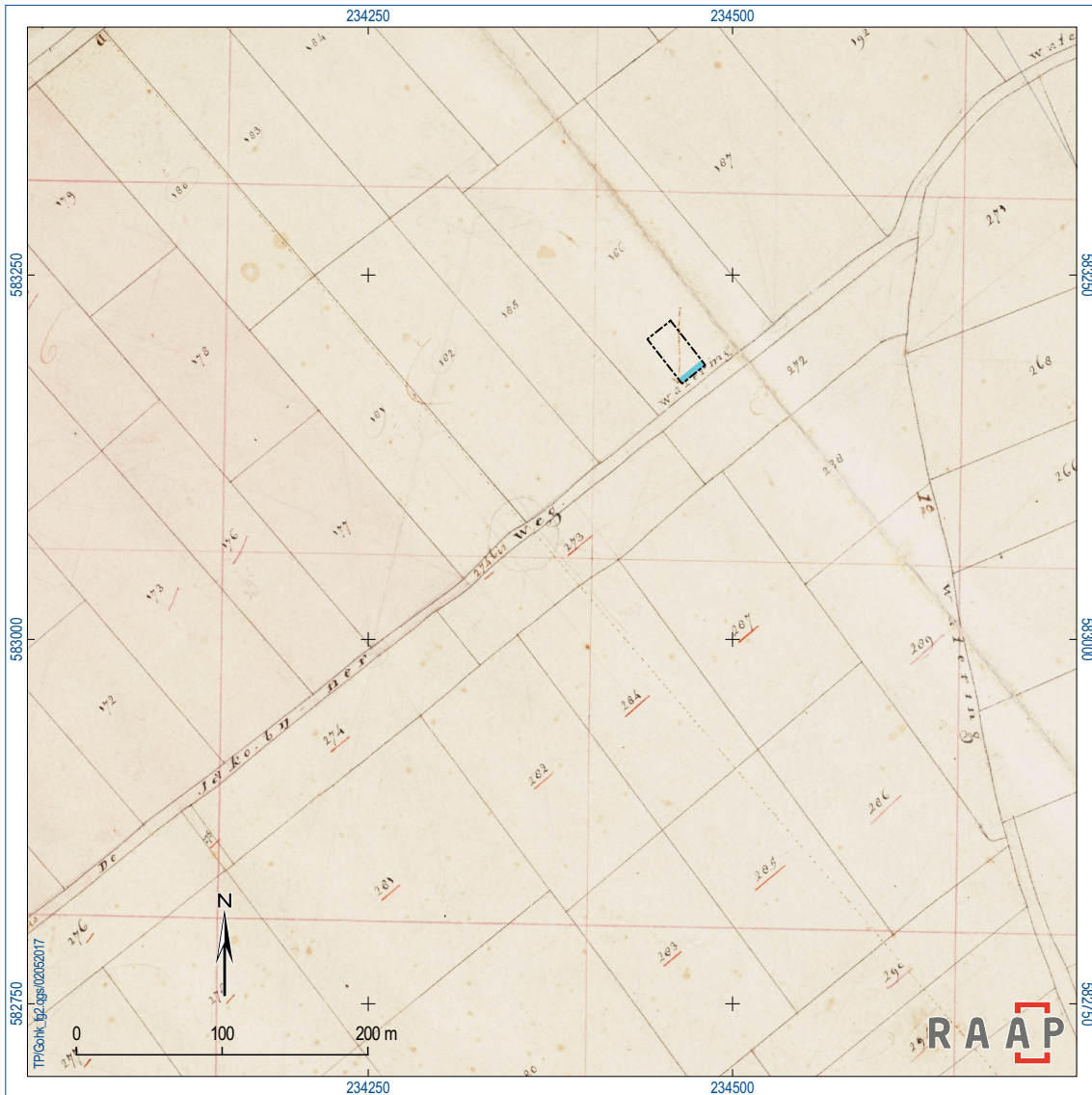
Figuur 3. Boorpuntenkaart.

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

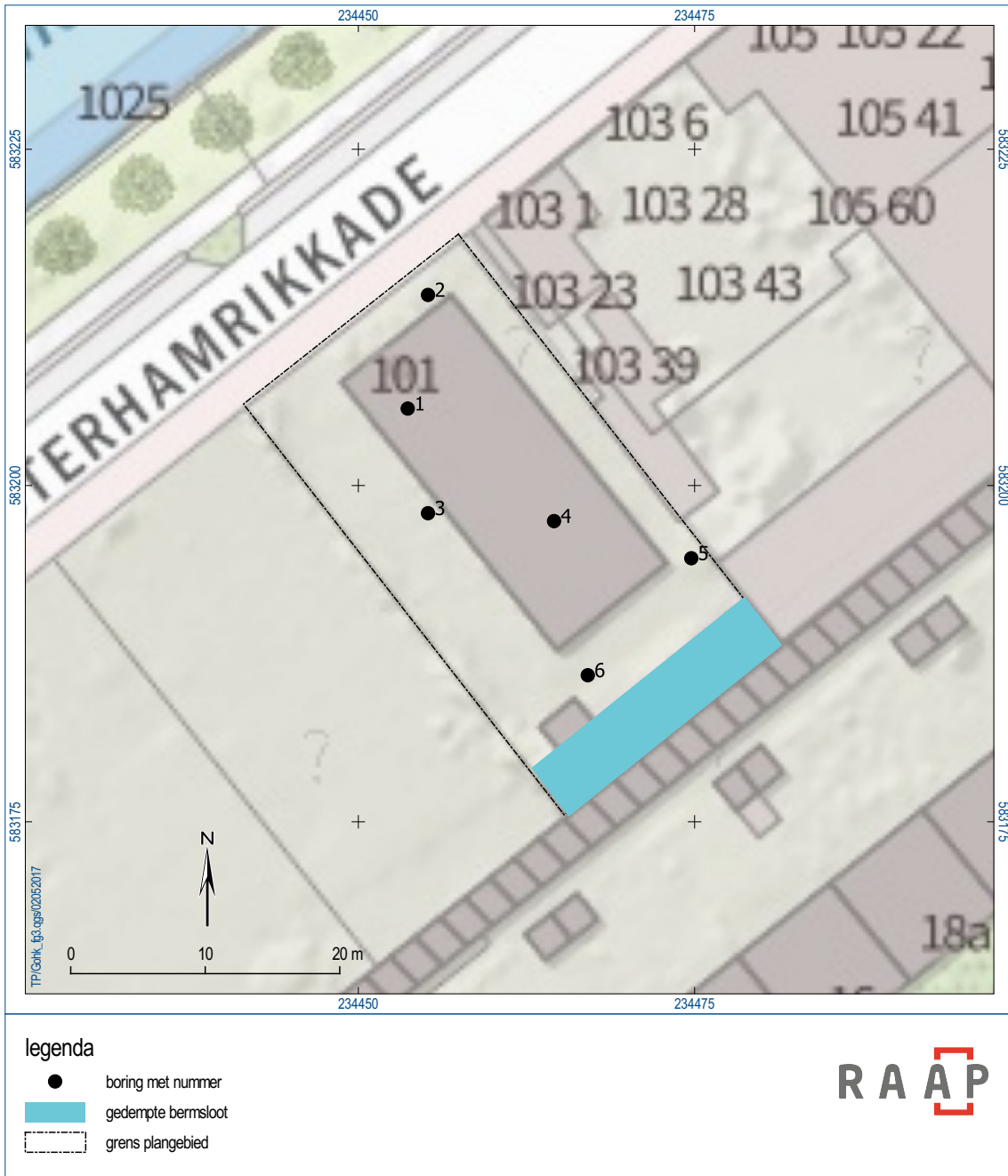
Bijlage 1. Boorbeschrijvingen (inclusief lithologisch profiel)

Figuur 1. Ligging van het plangebied (rood). Inzet: ligging in Nederland (ster).

Figuur 2. Kadastrale minuut van circa 1820 met daarop aangegeven het plangebied en de in de 20e eeuw gedempte sloot

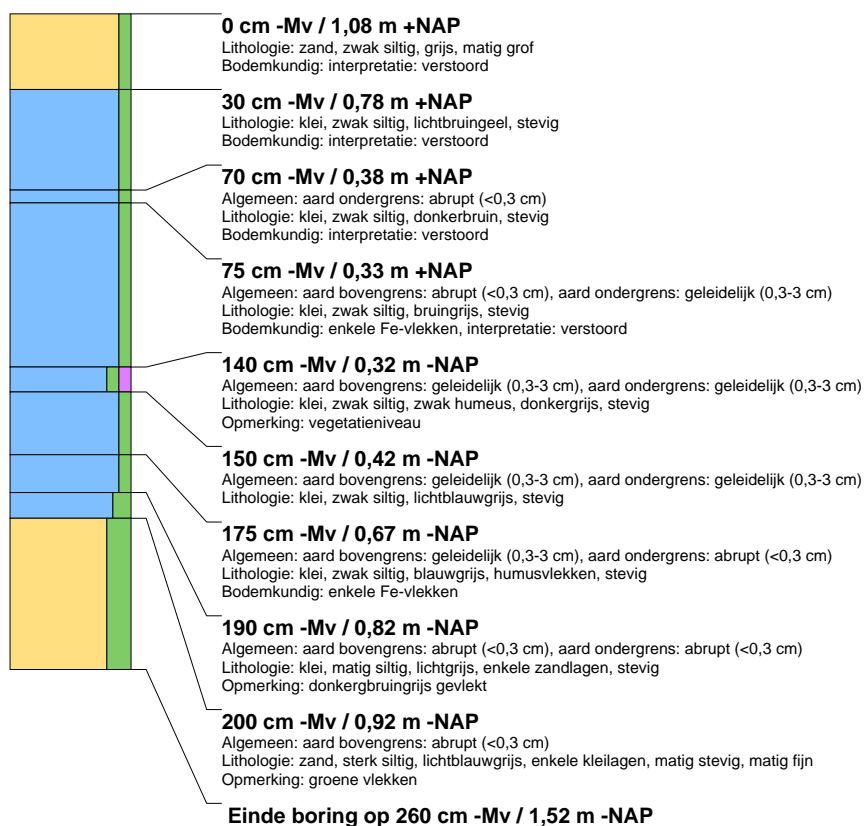
Figuur 3. Boorpuntenkaart.

Bijlage 1. Boorbeschrijvingen

(inclusief lithologisch profiel)

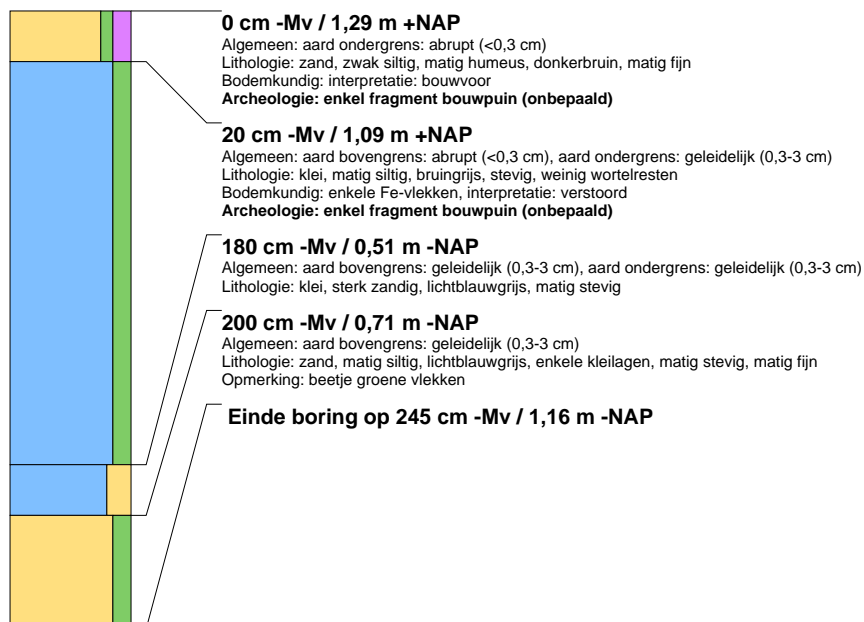
boring: GOHK-1

datum: 14-3-2017, X: 234.454, Y: 583.206, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, hoogte: 1,08, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: AHN bestand, boortype: Edelman-7 en guts-3 cm, provincie: Groningen, gemeente: Groningen, opdrachtgever: Gemeente Groningen, uitvoerder: RAAP Noord

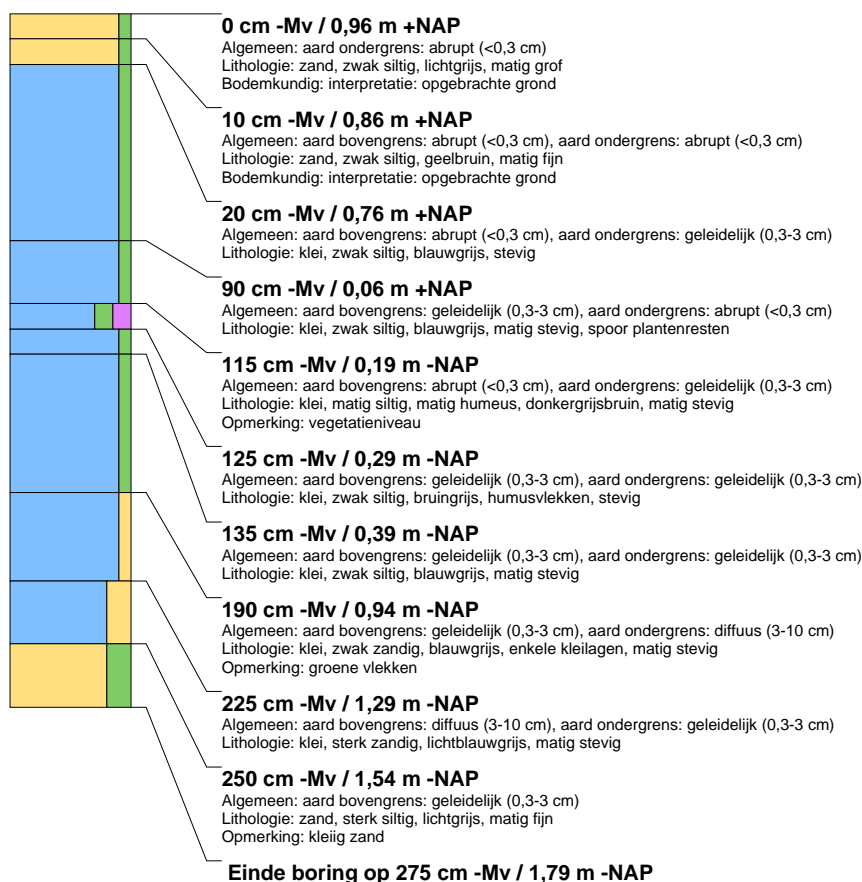
boring: GOHK-2

datum: 14-3-2017, X: 234.455, Y: 583.214, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, hoogte: 1,29, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: AHN bestand, boortype: Edelman-7 en guts-3 cm, provincie: Groningen, gemeente: Groningen, opdrachtgever: Gemeente Groningen, uitvoerder: RAAP Noord

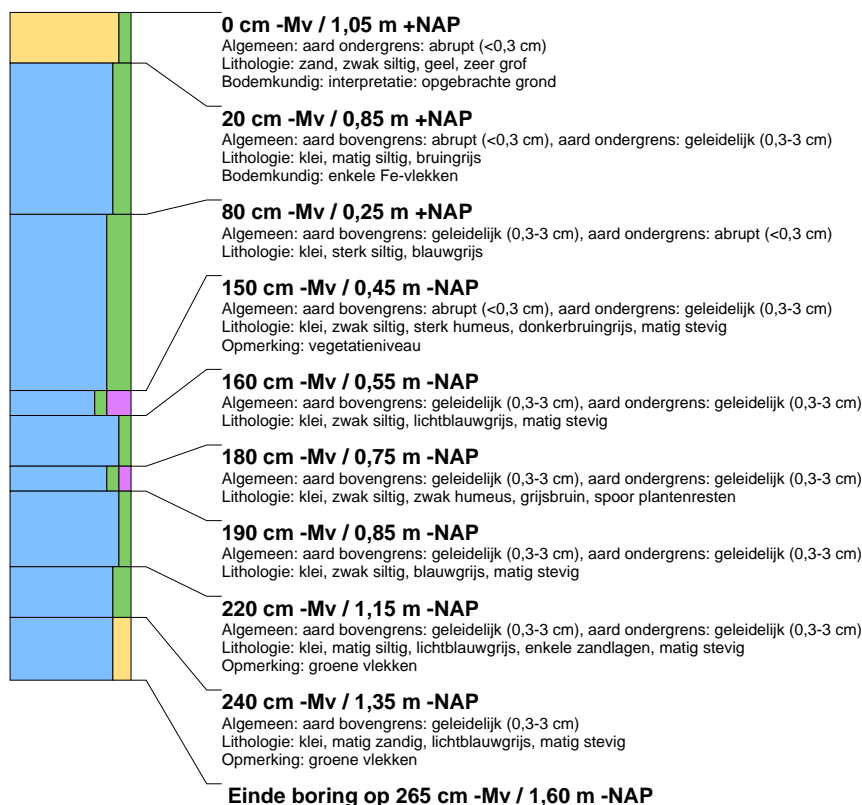
boring: GOHK-3

datum: 14-3-2017, X: 234.455, Y: 583.198, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, hoogte: 0,96, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: AHN bestand, boortype: Edelman-7 en guts-3 cm, provincie: Groningen, gemeente: Groningen, opdrachtgever: Gemeente Groningen, uitvoerder: RAAP Noord

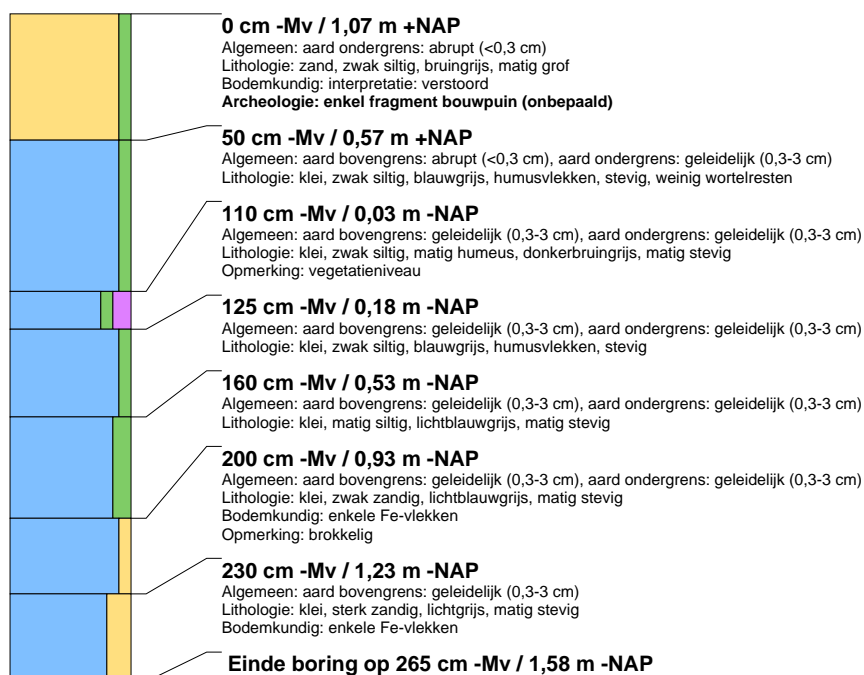
boring: GOHK-4

datum: 14-3-2017, X: 234.465, Y: 583.197, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, hoogte: 1,05, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: AHN bestand, boortype: Edelman-7 en guts-3 cm, provincie: Groningen, gemeente: Groningen, opdrachtgever: Gemeente Groningen, uitvoerder: RAAP Noord

boring: GOHK-5

datum: 14-3-2017, X: 234.475, Y: 583.195, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, hoogte: 1,07, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: AHN bestand, boortype: Edelman-7 en guts-3 cm, provincie: Groningen, gemeente: Groningen, opdrachtgever: Gemeente Groningen, uitvoerder: RAAP Noord

boring: GOHK-6

datum: 14-3-2017, X: 234.467, Y: 583.186, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, hoogte: 0,92, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: AHN bestand, boortype: Edelman-7 en guts-3 cm, provincie: Groningen, gemeente: Groningen, opdrachtgever: Gemeente Groningen, uitvoerder: RAAP Noord

